

Prof. Jouko Talonen:

TIILILÄ JA NIINIVAARA. MITÄ KIRKOSSA TAPAHTUI 1950-LUVULLA?

Esitelmä Tiililä-seurassa 7.11. 2017 (STI), 17.00

Johdanto: Sata tärkeää askelta itsenäisen Suomen kirkon historiassa (1917-2017)

Olli Sepplän listaus (Kotimaa24, 5.8.2017): nro 30.

Lähteet: Mikko Malkavaaran artikkeli teoksessa Kristinuskon historia 2000. Kristinuskon Suomessa. Kimmo Ylikankaan väitöskirjan käsikirjoitus (2017)

I 1950-LUKU – ”VANHAN JA UUDEN” VÄLISSÄ

- jälleenrakennuksesta kohoavaan elintasoon
- maaseudun arvot
- rajut ja kovat poliittiset väännöt (Kekkonen – Sdp, NL), SKDL suurin puolue 1958 (kannattajat kirkon jäseniä)
- ”pietistinen kansankirkko” vielä jäljellä
- perinteinen moraali yleisesti ottaen, mutta ”viattomuuden aikaa” koetellaan (Kyllikki Saaren murha 1953, Bodom, Heinävesi 1960-l. alussa)
- sotien tuomat muutokset
- asevelipapit – ”uuskansankirkollisuus”, uudet työmuodot
- uusi herätyskristillisuus
- herätysaaltoja myös vanhoissa herätysliikkeissä 1940-luvun lopulla
- Tuntematon sotilas tuo inhorealistisen sotakuvauksen esille (Linna)
- mentaaliteetit (jyrkät ilmaisut, synti-käsitys)
-

II TAISTELUPARI NIINIVAARA JA TIILILÄ

- keitä he olivat?
- uudet teologiset virtaukset: uusi Luther-tutkimus, Lundin teologia
- uusi paradigma teologialle
- Tiililän ”uskon teologia”, jälkibeckiläisyys
- Tampereen hiippakunnan synodaalikokous 1952: kiista *Maallisesta ja hengellisestä* (synodaalikirja)
- syvä jakautuminen

III KIRKON SISÄINEN JAKAUTUMINEN SYVENEY

- papiston jakautuminen
- Vartija – Teologia ja Kirkko
- Luther ja Lund (Saarnivaara Sana-lehdessä)
- Tiililä yrittää koota herätysliikerintamaa
- uuspietismi, evankelisuus, rukoilevaisuus, lest. uusiheräys, vanhoillislestadiolaisuus (Viljanen ja muita teologeja)

IV ESKURSSI: MITEN KÖRTTILÄSYYYS JA OLAVI KARES ASEMOITUVAT TÄSSÄ ASETELMASSA?

- 1940- ja 1950-luvun alussa vanha körttipietismi voimissaan
- Väinö Malmivaara: lundilaisuutta vastaan, naispappeutta vastaan
- Kares ”liturgisia veljiä” vastaan (Parvio etc. / matalakirkollisen pietismin puolustus)
- Kareksen asenteet lundilaisuuteen ja Niinivaaraan
- (vrt. Martti Simojoki)
- Tiililä yrittää saada heränneet ja Kareksen rintamaan
- Kareksen oma tie
- Kareksen muuttuminen alkaa 1950-luvun puolivälin jälkeen

V SUOMALAINEN POLITIIKKA, YHTEISKUNTA JA KIRKKO SYVÄSTI JAKAUTUNEITA 1960-1961

- politiikka ja NL:n piilovaikutus (Honka-liitto, noottikriisi)
- kirkon jako selvempi ja selvempi (Tiililän reaktiot 1961, 1962)
- Kareksen ja Tiililän etääntyminen
- vanhoillislestadiolaisuuden jako 1960-1961

**Kokonaisarvio: Miten tänään nähdään esim. Anders Nygren? Katolisuus?
Korkeakirkollisuus ja liturgia?
Kristityn suhde kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Synti-käsitys?**

**Uusia kirkko- ja yhteiskuntahistoriallisia kerrostumia tullut päälle...
Kuka haluaisi elää 1950-luvulla?**